

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 21.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 п. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разшиље овај лист.

КАРЛО ТРАЈМАН.

(Свршетак.)

Друга, исто тако, важна специјалност трајманова беху куплети (couplet). Поскочици и епиграму, са припевом, у племенитијем смислу, прибавио је тек Трајман важности у Бечу. Он је то тако препредено и вешто знао приказати и поентовати, да је у том погледу био као неки декламаторски стругач алама, који је наравно стругао и по који лажан алам. Многи куплети трајманови били су ванредно добро примљени, а овамо им језгро није вредило ништа, него само приказ, предавање. Ти лакокрили куплети постајали су код Трајмана овако: Он узме рефрен, припев са улице, а строфе су онда текле саме од себе. Он се на пр. једног дана шетао са комичаром Матрасом по шеталишту у Кисингену. Сретали су многе женске, младе и старе, лепе и ружне, па према тим особинама пропраћао их је Матрас кривећи се са: „О јест! О јест!“ или са изразом гнушања: „О не! О не!“ Трајман није рекао ни речи, али је ту нашао припев за своје најбоље куплете. Импровизација, шала у приватном кругу, утицала је чешће на његово позоришно делање.

Једном прочита Трајман случајно неку нову француску лакрдију. Она му се јак допадне, те је приповеди с одушевљеношћу својим пријатељима. Можемо себи представити, како ју је приповедао. Он је управо приказивао све особе, предавање му постаде местимице песмом, а лице маском; видило се како *ex improvise* прерађује оригинал. Пријатељи су се смејали од срца, и Трајман науми, да ту целу ствар по бечки преради, разуме се само за своје пријатеље. За неколико дана био ја готов и прочита ту лакрдију својим пријатељима, који су се били једног вечера сакупили у екстра-кабинету код „пужа“. Сви

су били усхићени и наваљивали су на њ, да ту ствар даде приказати на позорници. Њега је то изненадило, јер је он при преради те лакрдије мислио само на шалу и забаву у приватном кругу. Али се ипак склони и однесе комад тадашњем управитељу карловог позоришта Ашеру. Но овај слегне раменима и рече: „Ах боже, драги пријатељу, ко ће то представљати?“ те одбаци тај комад. Кад карлово позориште пређе у руке Јаунеру, изјави овај, да ће дати комад представљати, ако Трајман узме на се главну улогу, а другу да с њиме (Јаунером) учи. То беше мучан посао, јер Јаунер није радо учио, а Трајман је на против у своме послу био примеран и савестан. Још на предпоследњој проби пије Јаунер знао своје улоге, на што се Трајман јак једио; на главну пробу и не дође Јаунер, него легне у постељу. Трајман је чукао косе од јада. Комад је сутра дан ипак приказан, и то с тако огромним успехом, да се играо одмах шездесет пута једно за другим. Позориште је увек било дупком пуно публике. Комад се тај звао: „Tricoche et Cacoclet.“ Тако је импровизовао Трајман, готово против воље, често своје најбоље позоришне успехе.

И кад је позорницу оставио, остао јој је Трајман пером веран, пишући лакрдије и шале. Неисказано је мрзио на лењост и бадавадисање, вазда је био живахан, окретан и неуморан и у шали и у збиљи.

У петровој цркви, где је држано његово опело, рече кнегиња Метерниховица неком бечком драматичару: „Данас је управо година дана, од кад сам с њиме заједно играла и то „Навдлу von bensee.“

Сви смо ми прах и пепео... □.

О ЈЕЛИНСКОЈ ПОЗОРНИЦИ.

Позоришта су у Јелина била озго откривена. Њихове су драме представљане увек на дану и под ведрим небом. Позније су Римљани слушаоце заклањали од сунца разапетим покривалом, но тешко, да је луксус у Јелина дотле договио. Ако би се дигла олуја или грунула киша, позориште би се прекидало, и гледаоци би се склањали у ходницима од стубова, који су се налазили испод њихових седишта. У осталом радије су трпели и да им се каква случајна непријатност догоди, него да се сабију у какву загушљиву кућу, чиме би се разорила сва веселост народне религијозне свечаности, у које су и позоришта припадала. Још би им несносије било затворити сцену, па богове и хероје шћушкати у мрачне једва осветљене собе. Радња, која тако сјајно осветљаваше да је у сродству с небом, морала се извршивати под ведрим небом, тако рећи пред очима богова, за које је, како Сенека вели, достојно позорје углед храброга човека, који се са страдањем бори. А што је најглавније, јавност је, по републиканском мишљењу јелинском, припадала сама собом у суштину озбиљне и важне радње. То је доказивао хор. Позоришта у старих, упоре-

ђена с нашим, била су одвећ огромна; једно да би се у њих сместио сав народ, који је пешке доходио, друго, да би доликовало величанству комада, који су у њима представљани, и које је ваљало гледати само из достојне даљине. Седишта су слушачка била на ступњима, који су се у полукругу оркестре, коју ми сад зовемо партер, назад на више издизала, тако, да су сви са свим лепо видети могли. Што би даљина сметала, накнађало се вештачким помагањем представе зарад гледања и слушања, поименце маскама и гласом и издизањем фигура цинелама с многим ђоновима. Најнижи ступањ седишта био је зидом одвојен од оркестре, и знаменито над њом уздигнут. Позорница је стајала на једној висини с њима. Удубљени полукруг оркестре био је празан и имао је други задатак. Бина (сцена) ишла је упоредо с пречником оркестре, и пружала се с једнога краја њеног до другог. Спрам обележене дужине сцена је захватала прилично мален простор, који се звао логоум, и са његове су средине представљачи говорили. Иза те средине пружала се бина унутра, у четвртастом облику, али уже но дужина јој. (Свршиће се).

Ш Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Госпође и хусари“. Шалива игра у 3 чина, од грофа Александра Фредра, превео Лаза Телечки. Приказана у Новом Саду 26. априла о. г.)

Ова шалива игра је нашој публици већ позната још од прошлих година и већ је и оцењена била у своје време. И она спада у жанр фредрових шаливих игара, који могућност а боме и немогућност на бину изнаша. Све су те игре пуне здравог хумора, само што кад кад пређу у карикатуру, у толико, што сувише драстичним средствима хоће људске мане и слабости на видело да изнесу.

У овај мах хоћемо само игру наших глумца да оценимо, упоређујући је са фредровим карактерима.

Почнимо од мајора, респективе од г. Сајевића. Цовијалан мајор је прави тип кавалеријског официра, који је своје салонско васпитање у манежи допунио. Он се научио да заповеда, па чисто изађе из концерта, кад наиђе на такве особе, које боме не ће да слушају, и које га необичном швадом и збуне и обману. Г. Сајевић је тај тип врло добро приказао; бадава, кад хоће, он онда и може. Ону фино, ону тако звану вишу комику, која се не толико речма и бацака-

њем, већ фином нюансом мимике најбоље изражује, има г. Сајевић са свим у својој власти; кретање му је спретно и складно. Најлепше се показао у оној сцени, где хусар Мартин пребацује бојаги коморату свом, што хоће да се жени, а овамо је тако матор. Маргинове су речи дубоко утицале на мајора, а та унутрашња борба могла се које на лицу му, које по гдекојим ситним гестима му најбоље видети.

Ритмајстор је још више катана, него и сам мајор. Оно употребљавање парфима, онај љубавни немир, који му је тако нов, тако непознат, њему, који се научио на мирис у итали, који уме умиљате речи само коњу свом да каже, и који је може бити још само какву фајн штумаду у образ уштину, а особито оно чисто младићко скакугање и вребање, све је то г. Зорић са свим природно приказао.

Лаћман Едмунд је као и сви лаћмани: млад, витак, заљубљен, иначе нестaje поред вишег ранга, поред ритмајстора и мајора. Г. Бошковић је улогу своју вешто одиграо. У опште показује овај млади глумац добар напредак: он је прилежан, прима савете — а коме ти нису нужни! — те на тај начин може још до лепог успеха доћи.

Капелан војнички је више војник него капелан, али за то

опет миран, благ, као што се и капира његовом чину. Шта још да кажемо о игри г. Рајковића! Он је глумац, он је вештак, али нам се чини, да није поконио доста пажње својој улози, кад нам приказом те улоге своје није могао избрисати из памети нашег покојног Маринковића, а особито његово „то не иде,“ што је исти тако добројудно, тако природно и истинито казивао у различитим варијацијама, да си морао веровати, да заиста не иде оно о чему је говорио да „не иде.“

Али сад нам долазе три баука, три антиквитета. Чисто ти се кожа јежи, кад се и сетити њих, а овамо им се мораш смејати, јер се о твојој кожи ништа не ради. Она непобедљива швада Оргонове, оно срдечно сплеткарство Динтерове и оно вештачко кокетовање заматорјевше фрајле Амалије — све то је заиста класично приказано од гђе Ружићке, гђе Поповићеве и гђе Сајевећке. Чисто смо с неком тремом чекали, да седну за сто, да једна извади карте, па да почну — „фрише фире.“ Сиромма мајор, шта је он богу згрешно, те има такве три — грације за сестре, које би и самог сатану утерале у тикву.

Млада Софија, која своје кокетовање с мајором у мало није скупо платила, умела се наћи у тим приликама, али није ни чудо, у каквој је школи! Гђца Ленка Хаџићева врло је чедно и милосрдно одиграла улогу своју. Она пазива, она је прилежна, а и способна је за улоге те врсте.

А Лиза, Мина и Сузана? Уз сваку даму мора бити и собарица, која се обично изметне на карактер господарици. Оне су истина још младе биле, е, али и њихове госнице су некад младе биле. За сад су несташне штумадле „дум кисен,“ верно оруђе у рукама строгих господарица, а гђа Рајковићка, гђца Зорићева, гђца Б. Хаџићева биле су праве несташне собарице, које су од њихових улога све оно учиниле, што се год дало учинити.

Мартин и Јован, г. Рашић и г. Јуришић били су као што треба. Онај „градер Михл“ од хусара, који се такође помамо и хоће да се жени, био је тако верно приказан од г. Јуришића, да бисмо чисто рекли, е прошао је хусарску школу. Тако је исто био и г. Рашић, који је мало вештијег и искуснијег Мартина на опште задовољство одиграо. Г. Рашић је комичар од феде Шолцове, који је требао само да ступи на бину, на да се публика грохотом смеје. С.

* (Недељни ред позоришних представа). У недељу 1. маја: „Стари бака и његов син хусар“ Позоришна игра у 3 чина, с песмама, од Ј. Сигетије. — У уторак 3. маја: „Париски кочијаш.“ Позоришна игра у 5 чинова. — У четвртак 5. маја: „Низ бисера.“ Позоришна игра у 2 чина, с певањем. — У суботу 7. маја први пут: „Ултимо.“ Шалива игра у 5 чинова, од Густава Мозера.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Београду). У недељу 17. априла представљен је у нашем позоришту „Дон Цезар од Базана“, драма у пет чинова, написао Диманоар. Ова романтична драма написана је по шаблону оне францеске школе, која у свакој сцени, у сваком приказу завршује се каквом на ефект прорачунаном радњом, па кад писац у теме успе, онда му је највеће задовољство. Већина францу-

ских писаца ударила је овим путем, па за то се на свима позорицима радо гледају, ма да би им се, у погледу драмске технике, имало доста приговарати. Но у колико су слабији с ове стране, у толико су с оне друге занимљивији, јер својим скоро до неприродности изведеним појавама приморавача представљача на највећу хитрину и гипкост. Гледалац често од ужаса потресен отишао би из позоришта, да не гледа још и већа чуда — али не може. Занима га и мора да види како ће се свршити, јер тако рећи од почетка до краја веже му се пажња, да једва може одахнути од радозналост очекивања. Ето у томе, у опште узевши, лежи моћ француских драматских и других писаца; кад их почнеш читати мораш их и дочитати, ма да се у свему с њима и не слажеш.

Комад је сам по себи вредан да се гледа, а томе доприноси много и то, што је веома разумљив нашој публици, и што су у њему карактери разговетно изведени. Радњу у опште сваког комада могућно нам је на овоме месту излагати само у најкраћем изводу; па с тога ће нам бити кратка реч и о представама овога на нашој позорници омиљеног комада.

Представа је била врло добро приказана. Дон Цезар и Маритана играли су своје улоге као што се од њих само може очекивати. Дон Жозе, интригант и преласник, приказан је на опште задовољство, а и Карло краљ, могао се ове вечери такође гледати. А и остали глумци допринели су јак, да је представа у целини испала лепо и да је врло живо и приметно брзо одиграна.

Публике је било доста, али је она игра и заслужила ту пажњу; јер ће нам још дуго годити задовољство, које смо уживали ове вечери. О, кад би многи умели заменити друга задовољства, која мање згревају душу, култивису срце, а далеко више одузимају и времена и новца. Али. . . . Д.

* (Народно позориште у Загребу). „*Vienac*“ пише: „За последњих дана приказане су на нашем позоришту драме: „Господски брак“, од Фељета, „Сестра Тереза“, од Камолетија, и „Чаша воде“, од Скриба. Сви ти комади добро су познати и више пута оцењени. Ми ћемо само у опште истакнути, да за будућу сезону мушко глумачко особље свакако попуњити и по нешто изменити ваља. У „Чаша води“ опростила се гђа Софија Максимовићка у улози „Абигајиле“. Ни овај пут не можемо изрећи бољег суда. За улогу златарске девојке хоће се природе и искренности. Свега тога гђа Максимовићка није погодила. Кушала је до душе где где, да буде природна, може бити да је овога пута боље приказала улогу него ли у „Новом племићу“ и у „Роману сиромашног младића,“ али крива школа не да се лако поправити. Мимика беше кроз присиљена, више пута противна осећају, што га је имала изразити. Глас гђе Максимовићке по себи је врло танак и оштар, што треба много вежба, да буде прикладан за позориште, јер овако више пута немилно задире у ухо слушатеља. Самогласнице дули госпођа обично тако, како се ни у једном наречју хрватскога и српскога језика не развлаче и пр. меене, по чем постаје говор досадан. Препоручујемо госпођи Речерову књигу „*Über die dramatische Darstellungskunst*,“ препоручујемо јој пре свега праву, здраву природу, јер пренављање, неприрода излази у нашем језику увек на смешно.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

21. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 1. МАЈА 1877.

СТАРИ БАКА И ЊЕГОВ СИН ХУСАР.

Позоришна игра у 3 чина, од Ј. Ситетије,

за народно позориште прерадили Ј. Ђорђевић

и М. Илић.

—

О С О Б Е:

Првенко, крчмар
 Милка,
 Никица, његова деца
 Чича Мија, услужени бака
 Лацко, његов син
 Букало, певац
 Ленка, његова кћи
 Хусарски каплар
 Хусарски стражмеhtar
 Стевица, чобанско дете

Зорић.
 Ј. Хаџићсва.
 Добриновић.
 Лукић.
 Бошковић.
 Јуришић.
 Д. Ружићка.
 Рашић.
 Марковић.
 М. Максимовићева.

Више сељака и сељакиња. — Збива се на селу: прва радња у првенковој башњи и соби; друга радња у крчми првенковој, четири године после прве радње; трећа радња у шуми до села и у крчми првенковој.

У уторак 3. маја: „ПАРИСКИ КОЧИЈАШ.“ Позоришна игра у 5 чинова.

Ко од наших претплатника жели своја места за ову представу задржати, нека се изводи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до 11 сахата пре подне.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.